

CUMHURİYETİN 75. YILINDA ÇOCUK YAYINLARIMIZIN DURUMU *

Nilüfer TUNCER**

ÖZ

Cumhuriyet'imizin 75. Yılı dolayısıyla 1923-1998 yılları arasında yayınlanmış çocuk kitapları nicelik yönünden incelenmiştir. Bu meyanda, çocuk kitaplarının toplam yıllık sayıları benzer ülkelerdeki sayılarla karşılaştırılmış; türler, telif / çeviri olma durumları, gelişme ve eksiklikleri vurgulanarak ele alınmıştır. Sonuçta, özellikle son yıllarda, nitelikle ilgili bir gelişmenin görüldüğü, ancak nicelik olarak hala yetersiz kaldığı ve bazı türlerde çok az yayın yapıldığı saptanmıştır.

Anahtar sözcükler: Çocuk edebiyatı, Türkiye'de Çocuk Yayınları, Çocuk kitapları türleri

ABSTRACT

On the occasion of the 75th Anniversary of Turkish Republic, an analysis was made on children's books, published between 1923-1998. This quantitative analysis includes: total and yearly number of published children's books; its comparison with similar countries; comparison of various kinds ; number of original and translated titles; development stage; neglected kinds. In conclusion, it was determined that there seems to be a development quality-wise, but not so much in quantity. Especially, some kinds are still very low in publication.

Keywords: Children's Literature, Children's Book Publishing-Turkey, Children's Books-Kinds

Son yıllarda, ülkemizde basılan çocuk kitaplarının daha çarpıcı ve göze hitabeder duruma geldiği, sayıca da arttığı gözlenen bir gerçektir. Oysa, bundan 50 yıl önce, mevcut yayın sayısı birkaç masal-romandan öteye geçmez; onlar da kısa sürede okunup bitirilirdi. Hatta 1970' lere kadar durumda büyük bir değişiklik olduğu söylenemez. Nitekim okul-öncesi çağı çocuklarına yönelik olan "Resimli Kitaplar" la ilgili bir araştırmamda¹ , 1960-1972 yılları arasında küçüklere yönelik

* Bu çalışmada çocuk yayınlarımızdan sadece kitapların niceliksel analizi yapılmıştır. IV. Yayın Kongresi'nde sunulan bildirinin gözden geçirilmiş biçimidir.

** Prof. Dr.; Hacettepe Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümü Öğretim Üyesi (nilufer@hacettepe.edu.tr)

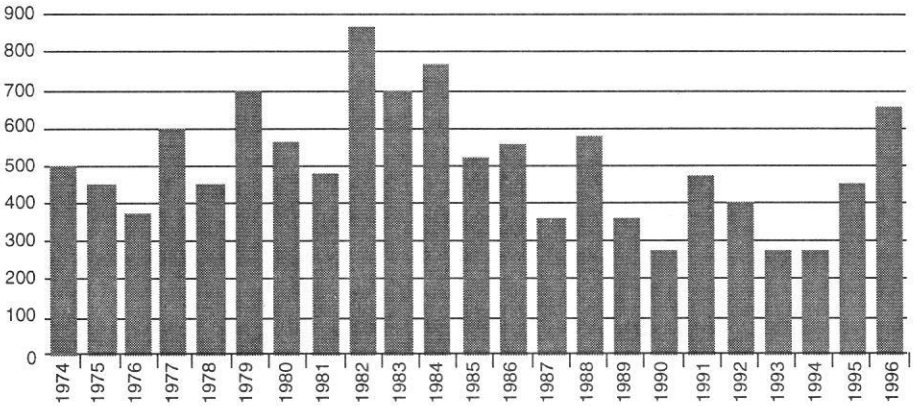
1 Nilüfer Tuncer. *Türkiye'de Yayınlanmış Resimli Çocuk Kitapları, 1960-1972.* (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Ankara: Hacettepe Üniversitesi; 1974.

yayın bulmakta zorlandığımdan, ilkokul 1. ve 2. sınıflarına hitabeden eserleri de “Resimli Kitap” kapsamına almak zorunda kalmıştım. Bugün ise, bir kitabevine gittiğimizde, çeşitli çocuk kitapları arasından bir seçim yapabilme olanağımız bile bulunmaktadır. Yani hem nitelikte, hem de nicelikte bir farklılık göze çarpmaktadır. Kuşkusuz bunlar sevindirici gelişmeler olarak görülmektedir. Bu durumu bir de rakamlarla irdelemekte yarar vardır.

1923'ten başlayarak, bu gelişmeyi yıl yıl incelemek, kitaplarla ilgili ilk kültür istatistiklerinin 1938 de ortaya çıkmasından ötürü mümkün olamamıştır. Özel olarak çocuk kitaplarını içeren istatistiklerse hiçbir zaman tutulmamıştır. Bu bakımdan başka bir kaynağa, Türkiye Bibliyografyası'na başvurulmuştur. Bu kaynak, 1973' ten sonraki yıllarda yayınlanan çocuk kitabı sayısını bulmak için kullanılmıştır. Ancak Türkiye Bibliyografyası'ndaki bilgilerin de derlenen kitaplara bağlı bir doğruluk oranı olduğunu unutmamak gerekir.

Cumhuriyetimizin 50. Yılı dolayısıyla yapılmış olan bir çalışma (Türk... 1973) 1923-1973 arasında çıkmış Türk yazarların çocuk kitaplarının künyelerini içer-

GRAFİK I
1974-1996 Yılları Arasında Çıkan Çocuk Yayınları Sayısı

diğinden, buradan elde ettiğimiz sayının (3309) üzerine yaklaşık 3.000 civarındaki çeviri eseri ve 1974-1996 arasında çıkmış çocuk kitaplarını ekleme yoluyla, 73 yılın toplam sayısı 17.434 olarak bulunmuştur.

Bu sayılar 50 yılda yayınlanmış çocuk kitabı sayısının düşüklüğünü (6.309), buna karşın son 23 yılda bu sayının 1,8 misli katlandığını ortaya çıkarmıştır. Çocuk yayıncılığı artık bir sektör olarak varlığını açıkça göstermektedir. Elli yıllık ortalama, yılda 126 kitapken, son 15 yılın (1982-1996) ortalamasını aldığımızda, yılda 472 çocuk kitabı yayınlandığını görmekteyiz. Yıllık yayınlanan toplam kitap sayımıza (yaklaşık 6.000 eser) bu sayıyı oranladığımızda, çocuk kitaplarının payı 0,07 olmaktadır. 1997-98 tahmini kitap sayısı $2 \times 472 = 944$ olarak kabul edilirse, 75 yıllık toplam sayı 18.378 e çıkmaktadır.

Ülkemizde durum böyleyken, gelişmiş ülkelerdeki çocuk yayınlarının durumu saptanmak istendiğinde, şöyle bir görünüm ile karşılaşmaktayız. (Bkz. Tablo I)

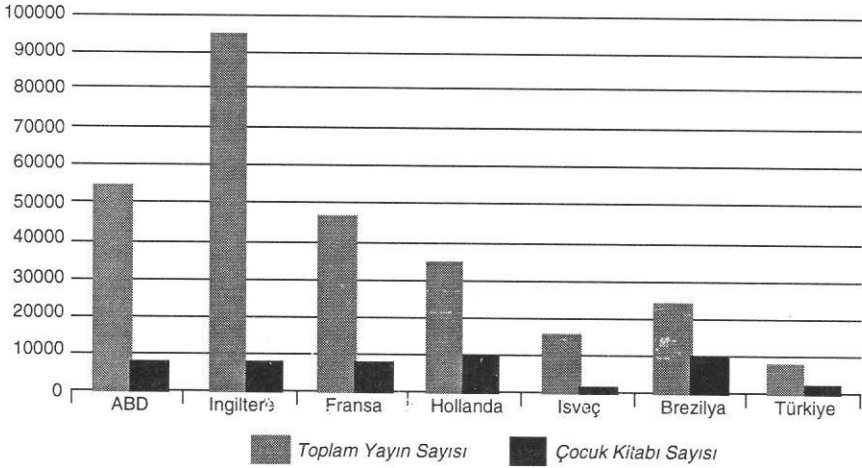
Tablo I
Bazı Ülkeler İle Türkiye'de Yayınlanmış
Çocuk Kitabı Sayılarının Karşılaştırılması

Ülke Adı	Toplam Yayın Sayısı	Çocuk Kitabı Sayısı	Oran
ABD	51863	5321	0,1
İngiltere	95015	5708	0,06
Fransa	45311	5299	0,11
Hollanda	34067	9615	0,28
İsveç	13822	574	0,04
Brezilya	21571	10354	0,47
Türkiye	5631	260	0,04

Bu amaç için tüm ülkelerdeki kitap ve çocuk kitabı istatistiklerinin bulunabildiği 1994 yılı seçilmiştir (UNESCO 1996).

Bu Tablo'ya göre çocuk kitapları, kimi ülkelerde 0,04, kimi ülkelerde 0,40 civarında yayınlanmaktadır. Bu durumda ülkemizin 0,04 oranla çocuk yayını düşük ülkeler grubunda olduğu ortaya çıkmaktadır. Kaldı ki ülkemizin çocuk kitabı sayısında ne kadarının orjinal, ne kadarının tekrar basım olduğu da hesaba katılmamıştır. Yani kabul edilmelidir ki, gerçek oran daha düşüktür.

GRAFİK II
Bazı Ülkeler ile Türkiye'de Yayınlanmış
Çocuk Kitabı Sayılarının Karşılaştırılması

Ancak bir başka gözlenen gerçek de, son 15 yılda, çocuk kitabı yazarlarımızın sayısında belirgin bir artış olduğu yönündedir. Sevinilecek bu husus, rakamlara yansıtıldığında ortaya şöyle bir Tablo çıkmaktadır. (Bkz. Tablo II).

TABLO II
Telif/çeviri Çocuk Kitaplarının Yıllara Göre Dağılımı
(1982-1996)

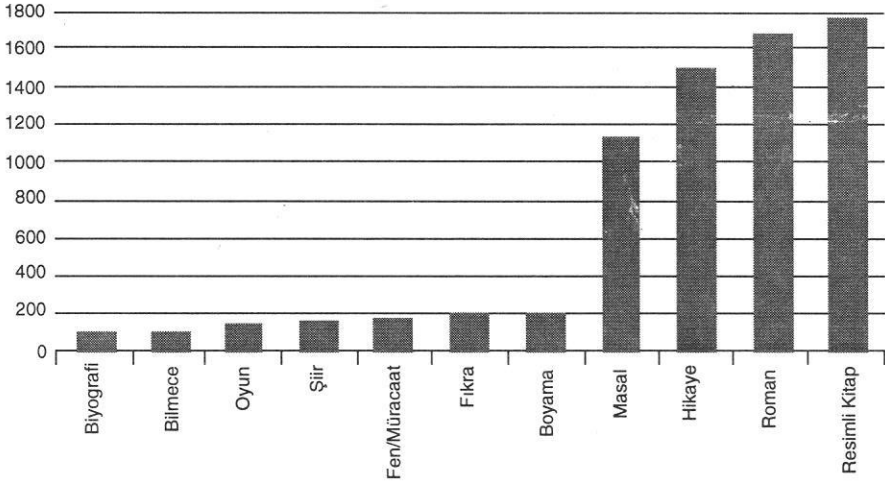
Yıllar	Telif	Oran	Çeviri	Oran
1982	669	0.80	167	0.20
1983	526	0.76	165	0.24
1984	637	0.83	130	0.17
1985	402	0.78	113	0.22
1986	483	0.88	65	0.12
1987	302	0.90	34	0.10
1988	472	0.84	91	0.16
1989	217	0.68	106	0.32
1990	152	0.61	99	0.39
1991	207	0.55	171	0.45
1992	203	0.70	87	0.30
1993	159	0.63	90	0.37
1994	134	0.51	126	0.49
1995	288	0.68	134	0.32
1996	353	0.54	296	0.46

Telif eser sayısında –1994 ten itibaren yüzde 50'lere inen bir düşüş görülmekle birlikte, çevirilere göre her zaman üstün olduğu saptanmıştır. Ancak, yukarıda belirtilen husus, yani belli eserlerin tekrar tekrar basımı, bu konuda da geçerlidir. Örneğin, Ömer Seyfettin'in tüm hikayeleri, ayrı ayrı veya toplu olarak çeşitli yayınevlerince her yıl basılmıştır. Onu, Kemalettin Tuğcu, Memduha Özyürek, Ahmet Efe, Muzaffer İzgü gibi pek çok yazar izlemektedir. Dolayısıyla, özgün eser sayısı, görünen sayıların altındadır.

Ayrıca, kimi yazarların çeviri eserleri "derleyen" ünvanıyla kendi eserleri gibi göstermeleri de telif yayın sayısının kabarmasına neden olmaktadır.

Son 15 yılın türler açısından karşılaştırılmasını yaptığımızda ise, değişik bir durumla karşılaşmaktayız. (Bkz. Grafik III ve Tablo III).

GRAFİK III
Son 15 Yılda Türlerine Göre
Çocuk Kitaplarının Dağılımı (1982-1996)

Genel olarak, ilk dört sırayı – zaman zaman yer değiştirmekle birlikte – “resimli kitap”, “roman”, “hikaye” ve “masal” türleri almaktadır. Basılı eserlerin çoğunluğunu (ortalama yüzde 80 ini) bu dört grup oluşturmaktadır. Diğer türler küçük bir azınlık olarak yer almaktadır. Örneğin, “biyografi”, “fen kitabı”, “tiyatro oyunu” gibi türlerde çok az esere rastlanmaktadır. Oysa, çocuğun sağlıklı gelişiminde bu türlerin oynadığı rol büyüktür.

Bu türler içinde, en şaşırtıcı gelişmeyi kuşkusuz “resimli kitaplar” göstermiştir. 1960-1970 arasında, nitelik ve nicelik açısından çok düşük düzeyde olan bu yayınlar, adeta bir patlama yaşamışlardır. Bugün, yerli yazar ve çizerlerimizin hazırladığı eserler piyasayı doldurmakta; özellikle okul öncesi çocuğuna yönelik yayın yapan yayinevleri (Ya-pa, Mavi Bulut gibi) başarılı eserler çıkarmaktadır.

Resimli kitaplar arasında seriler büyük yer tutmaktadır. Ayşegül, Şebnem, Esra Çocuk Hikayeleri, Keloğlan dizileri gibi. Bu gruba yazan yerli yazarlarımız içinde Metin Kuru, Enes Teslim, Aysun Uğur Kezer, Memduha Özyürek, Şükran Oğuzkan eser sayılarının çokluğuyla göze çarpmaktadır.

Çağdaş resimli kitap yazarları arasında Serpil Ural, Can Göknil, Ayla Kutlu sadece birkaç isimdir. Ressamlardan Mustafa Delioğlu, Serpil Ural, Nazan Erkmən, Huban Korman başarılı eserleriyle yer almaktadırlar. Yayıncılar arasında ise, bilinen yayıncıların dışında, son yıllarda Konya ve Ankara Büyükşehir Belediyeleri'nin bir hayli yayın yaptığı görülmektedir. Bu belediyelerin, çocuk yayını yapmaktaki amaçlarının araştırılması gerekir. Çünkü bu faaliyetlerini “Belediye hizmetleri” arasında tanımlamak biraz zordur.

Çeviri resimli kitapların tartışmasız lideri Walt Disney'dir. Almanca çevirilerin yazarı Petra Fohrmann'ın da bir hayli eseri gözükmektedir.

“Roman” grubunda klasiklerin pek çok yayınevi tarafından tekrar tekrar basıldığı görülmektedir. Jules Verne'in tüm eserleri halen en popüler roman türü olmaktadır. Çocuk Kalbi, Tom Sawyer, Define Adası, Küçük Lord, Robinson Crusoe, Bambi, Pollyanna gibi klasiklerin yanında, yeni yazarlardan Enid Blyton ve Thomas Brezina'nın eserleri de çok tutulan eserler olarak sık sık basılmışlardır.

Telif romanlar içinde Kemalettin Tuğcu'nun eserleri tekrar tekrar basılan yayınlar olmuştur. Dikkati çeken bir husus da tanınmış bazı yazarlarımızın çocuk kitabı da yazmış olmalarıdır. Örneğin; Adnan Binyazar, Talip Apaydın, Oktay Akbal, Cahit Uçuk, Fikret Otyam, Necati Cumalı, Yaşar Kemal, Rıfat Ilgaz, Sait Faik, Güngör Dilmen, Aziz Nesin bunlardan sadece bir kısmıdır. Gülten Danyoğlu, Muzaffer İzgü, Hüseyin Yurttaş da eserleri sık sık basılan ve bir hayli de roman yazmış olan çağdaş yazarlarımızdandır.

"Masal"lara gelince: Telif masallarda, Dede Korkut Masalları başı çekmekte; onu, Keloğlan ve diğer Türk masalları izlemektedir. Erdem Yayınları özellikle Dede Korkut Masalları'nı basmıştır.

Çeviri masallarda, klasiklerden Grimm ve Andersen'in masalları yanında, bilinen Pamuk Prenses, Uyuyan Güzel, Çizmeli Kedi gibi klasik masallar tekrar tekrar basılmışlardır. Remzi Kitabevi ve Milliyet Yayınları özellikle bu tür eserleri basmışlardır. La Fonten ve Ezop'un Masalları da, fabl türü masallarda hemen hemen tek isim olarak göze çarpmaktadır.

"Hikaye" türünün en popüler yazarı Ömer Seyfettin'dir. Hemen her yayınevi bu yazarın hikayelerini basmıştır. Bunda hikayelerin tema ve kurgularındaki başarı, anlatımındaki sadelik yanında, ilköğretim okulları ders programında da yer almış olması etken olabilir. Kısaca, yayınevleri için Ömer Seyfettin her zaman sağlam, satış endişesi taşımayan bir yazar olmuştur. Ayrıca, bu yazar için telif hakkı ödenmesi de söz konusu olmadığından, yayınevleri açısından bir avantaj olduğu da düşünülebilir.

Çeviri hikayeler çeşitli yazarlardan alınmıştır. Genel olarak "hikaye" ile "roman"ı bir bütün olarak değerlendirmek, ayrı ayrı değerlendirmekten daha doğru bir yaklaşım olacaktır: Çünkü Türkiye Bibliyografyası'ndaki bilgilerden bu ayrımı yapmak zor olmaktadır. Örneğin, Samed Bahrengi'nin eserlerini "roman" mı "hikaye" mi olarak değerlendirmek gerektiği tereddüt yaratmıştır.

"Asteriks" dizisi aslında bir -çizgi roman- türü olmakla birlikte, dergi biçiminde olmayıp kitap formunda çıktığından, kitaplar arasında ele alınmış ve "hikâye" türünde değerlendirilmiştir. Çocukların çok sevdiği bu dizinin eserleri, son beş yıl

içinde tekrar tekrar basılmıştır.

Diğer türlerin toplam çocuk yayınları arasında küçük bir grubu oluşturduğuna daha önce işaret edilmişti. Bunlar arasında şiirin daha iyi bir konumda olduğunu görmekteyiz. Her ne kadar bu şiirlerin bir kısmı “okul şiirleri” türündeysede, yılda en az beş şiir kitabının çıkması – tabii göreceli olarak – sevindiricidir.

“Fıkralar”ın hemen hemen tümü Nasreddin Hoca ile ilgili olup, çeşitli yayınveverince aynı fıkralar birçok kez basılmışlardır. Geri kalan fıkralar ise “öğrenci fıkraları”dır.

“Bilmece” kitapları, önceleri yılda 6-8 gibi sayılara ulaşırken, son yıllarda bire hatta sifıra düşmüşlerdir. Aynı şekilde 1983-1989 arasında çok popüler olan “bo-yama kitapları”, son yıllarda hemen hiç basılmamışlardır.

“Tiyatro oyunları”, 1932 deki 31 oyunla rekor sayıya erişmiş; daha sonra bu sayı her yıl 1-10 arasında değişmiştir.

Çocuklar için son derece önem taşıyan “biyografi”, en çok ihmal edilen iki türden biridir. Sadece 1989 yılında 12 eserle bir çıkış yapmıştır. Son yıllarda ise Milli Eğitim Bakanlığı’nın gayretiyle çizgi roman şeklinde, bazı kahramanların hayat hikayeleri yayınlanmıştır. Orhan Dündar’ın resimlendirdiği bu biyografiler, yıllık sayıyı 7 ye yükseltmişlerdir.

Çocuklara doğa ve çevre hakkında en gerçek bilgileri verecek olan “fen kitapları” da en çok ihmal edilen bir diğer türdür. 1980’ li yıllarda sayısı 30’ larda olan bu türe, son yıllarda ya hiç rastlanmamakta; ya da bir adet olarak bulunmaktadır.

Özetleyecek olursak: Sonuçta çocuk kitaplarımızda bir gelişme olduğu inkar edilemez. Ancak bu gelişme, öncelikle nicelik olarak yeterli değildir. Ülkemizdeki 1990 yılı Nüfus Sayımı sonuçlarına göre 56 milyon olan nüfusumuzun yüzde 35’ini 0-14 yaş grubu oluşturmaktadır³⁻⁴. Bu büyük gruba, yılda 500 civarında kitap yayınlamak kuşkusuz yetersiz kalacaktır. Nüfusu sayıca yakın olan İngiltere’de yılda 5.000 den fazla kitap yayınlanmaktadır.

3 DİE. 75. Yılında Sayılarla Türkiye Cumhuriyeti. 1998.

4 1995 Sayım sonuçları henüz resmîleşmediğinden, 1990 sayım sonuçları kullanılmıştır.

Türler açısından ele aldığımızda, yapılan yayınların hem nicelik açısından yetersiz kaldığını, hem de türler arasındaki dağılımın dengesiz olduğunu görmekteyiz. Bazı türlerin yazılmasının, örneğin yarışmalar açılarak özendirilmesi gerekmektedir. Son yıllarda Kültür Bakanlığı, çeşitli yayınevleri ve bazı belediyeler çocuk yayınları ile ilgili yarışmalar açmakta; ama biyografi ve fen kitapları, yarışma açılan dallar arasında bulunmamaktadır.

Kuşkusuz, Türkiye Bibliyografyası'na dayalı olarak yaptığımız araştırmadan elde edilen bu bulgular, sadece bir ön-araştırma niteliğini taşımaktadır. Derinine yapılacak bir analiz, örneğin bir içerik analizi, ele alınmış konuların saptanması, bunların nasıl işlendiğinin incelenmesi, dil, resimlendirme, fiziksel niteliklerin her eser için ayrı ayrı değerlendirilmesi, çocuk kitabı yayıncılığımızın hangi konumda olduğunu, daha gerçekçi bir biçimde ortaya çıkaracaktır.

KAYNAKÇA

Devlet İstatistik Enstitüsü (1997) **Türkiye İstatistik Yıllığı** . Ankara: DİE.

Devlet İstatistik Enstitüsü (1998) **75. Yılında Sayılarla Türkiye Cumhuriyeti**. Ankara: DİE.

Statistiques 1997 **L' Edition de Livres en France**. (1998) Paris: Syndicat Nationale de l'Edition

Tuncer, Nilüfer (1974). **Türkiye'de Yayınlanmış Resimli Çocuk Kitapları, 1960-1972**. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Türk Yazarlarının Yayınladıkları Çocuk Kitapları Bibliyografyası (1923-1973)
Haz.: Nurten Eke, Tülin Tepiltepe, Sevgi Ünlü. Ankara, 1973 (Metin teksirdir).

Türkiye Bibliyografyası. (1974-1996) Ankara: Milli Kütüphane

UNESCO (1996) **Statistical Yearbook**. Paris: Bernan Press.